

# ՄԵԼԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարեկան 6 ռուբլի.  
Առանձին համարները 5 կոպեկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմյանի խմբագրատան մէջ.

Թիֆլիս. Тифлис, Редакция «Мелк».  
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».  
Տ է Լ է Ք օ Ն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ  
(բացի կիրակի և առաջօրեայ).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լիզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են  
խրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպեկով.  
Տ է Լ է Ք օ Ն № 253.

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾԻՈՒՆԻ

## ԲՈՎԱՆԴԱՅԻՆՈՒԹԻՒՆ

Տոկոսն մաքառում եւ գործ.—Ներքին Տն-  
ստութիւն. Արձագանքներ. Նամակ Խմբա-  
գրութեան. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին  
լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ  
Պարսկաստանից. Արտաքին լուրեր.—ՀնՈՒ-  
ԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԱՆՆԱ-  
ՍԻՐԱԿԱՆ. Բազուի հանրակրթական կուրսերի  
բացումը.

## ՏՈԿՈՒՆ ՄԱՔԱՌՈՒՄ ԵՒ ԳՈՐԾ

Մենք ուրախութեամբ տեղեկանում  
ենք, որ Էջմիածինը իր մի քանի կալուած-  
ների համար հրաւիրում է հմուտ կառա-  
վարներ: Մարցի կալուածքի համար  
արդէն հրաւիրված է մի անձն: Էջմիած-  
նում սկսել են գիւղատնտեսական մի շարք  
փորձեր անել մասնագէտի ձեռքով. բա-  
նակցութիւն է սկսված յանձնելու Գան-  
ձասարի և Խօթայ վանքերը նոյնպէս մաս-  
նագէտի:

Մենք դուրսհաւատներէն չենք և ամե-  
նեւ չենք կարծում, թէ վաղվանից ար-  
դէն ամեն բան նոր կերպարանք կը ստա-  
նայ և բարեկարգութիւնը ու խելացի-  
տնտեսութիւնը մուտք կը գործեն Էջ-  
միածնի կալուածներէ մէջ, տալով ան-  
միջական արդիւնքներ:

Ոչ: Այլ հաւատարմութիւններ: Բայց մի  
բան մեզ համար պարզ է, որ Էջմիածինը  
ինքն էլ է զգացել, որ կալուածների  
տնտեսութեան ներկայ վրձակը բոլորովին  
անտեսելի է դարձել և նրան պէտք բա-  
րեփոխել: Իսկ մինչև որ իրապէս այդ  
տնտեսութիւնը կը բարեփոխվի, դեռ նա  
կանցնի մի քանի երկունքներ և շրջաններ:  
Նոր տնտեսութիւն հաստատելու հա-  
մար անհրաժեշտ է երկու պայման՝ մա-  
քառել հին տնտեսութեան կուտակիցները  
ու պաշտպանել զէմ և ընդունակ լի-  
նել նոր տնտեսութիւնը կազմակերպելու  
խելացի հիմունքների վրա:

Հին տնտեսութեան պաշտպանների մէջ,  
բացի հնաւանդ պահպանողական անձնա-  
ւորութիւններից, կան և բազմաթիւ այն-  
պիսի անձնավորութիւններ, որոնք շահ  
ունեն նախկին կարգերից: Էջմիածինը իր  
մարտի և «պլանի» արդիւնքներով խորթ  
մայր չէ մնացել Վաղարշապատի մէջ ապ-  
րոնքներից շատերի համար, որոնք կը ցան-  
կանային անփերջ օգտվել իրանց հասոյթ-  
ներից:

Բայց ժամանակը և հանգամանքները  
պարզել են, որ պէտք է վերջ ընել ան-  
կարգութեան և հաստատել նոր կարգ:

Ահա այդտեղ է խնդրի դժուարութիւնը  
և այդտեղ են պահանջվում ուժեղ կամ  
հինգ մաքառելու համար և ուժեղ  
խելք՝ նոր պատրաստելու և հաստատելու  
համար:

## ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

### ԱՐՁԱԳԱՆՔՆԵՐ

LXI

Վերջապէս Թիֆլիսի փաստաբաններն էլ  
մտածեցին, որ իրանք որոշ պարտականու-  
թիւններ ունեն դէպի իրաւաբանական օգնու-  
թեան կարօտ ժողովուրդը:

Այս հոկտեմբեր ամսի 10-ից Թիֆլիսի նա-  
հանգական դատարանի շէնքում բացվեց Թիֆ-  
լիսի «երդուեայ հաւատարմատարների և շը-  
րանց օգնականների խորհրդատու գրասենեակը»  
(կօնսուլտացիա), որի նպատակն է, ինչպէս  
ասված է կանոնադրութեան մէջ, «իրաւաբա-  
նական օգնութիւն հասցնել ժողովուրդին»:

Այդ օգնութիւնը կայանում է նրանում, որ  
ամեն օր (իսկ ամառը, այսինքն յուլիս և օ-  
գոստոս ամիսներին, չարաթը ոչ պակաս, քան  
երկու օր) բացի անտեսան (առաւ) օրերից, ա-  
ռաւօտեան ժամի 10-ից մինչև 2-ը, հերթա-  
պահ երկու երդուեայ հաւատարմատարներ  
կամ մի երդուեայ հաւատարմատար ու մի օգ-  
նական բերանացի կամ գրաւոր խորհուրդներ  
են տալիս իրանց դիմողներին, խնդրագիրներ  
և օրիշ թղթեր են կազմում նրանց համար,  
և պատճառաբանված պատասխաններ են  
պատրաստում առաջարկված իրաւաբանական  
հարցերին, կամ անմիջապէս, կամ (եթէ հարցը  
բարդ է կամ առաջարկված են ընկելու բազ-  
մաթիւ թղթեր) որոշ ժամանակից յետոյ, ուն-  
աւելի քան մի շաբաթից յետոյ, եթէ պա-  
հանջվում է բերանացի պատասխան, և ոչ  
աւելի, քան երկու շաբաթից յետոյ, եթէ պա-  
հանջվում է գրաւոր պատասխան:

Ամեն պատասխան տրվում է հերթապահ եր-  
կու անդամների խորհրդակցութիւնից յետոյ,  
իսկ բարդ հարցերին գրաւոր պատասխան  
տալուց առաջ հերթապահ անդամներից մէկը  
պատրաստում է պատասխանի ծրագիրը, որ  
ենթարկվում է ընդունութեան կարգադրիչ մաս-  
նաժողովի նիստում և վերջնականապէս խըմ-  
բագրվում է ժամանաժողովի անդամների մեծա-  
մասնութեան կարծիքի համաձայն:

Ձեւերներից խորհուրդներ ու պատասխան-  
ներ տալու և խնդրագիրներ և օրիշ թղթեր  
կազմելու համար ոչինչ չեն առնում, իսկ ու-  
նեւորներից առնում են բերանացի պատաս-  
խանի համար, նայելով դիմողի կարողութեա-  
նը և հարցի բարդութեանը, 50 կոպէկից

մինչև 25 ռուբլի: Գրաւոր պատասխանի վար-  
ձը թողնվում է հերթապահ փաստաբանների  
հայեցողութեանը: Որոշված վարձը յայտնվում  
է դիմողին և եթէ նա համաձայն է, այն ժա-  
մանակ նա վճարում է և ստանում առաջա-  
կան, որի մէջ նշանակվում է, թէ որ օրը նա  
կարող է ստանալ իր ուղած պատասխանը  
կամ թուղթը: Ձեւերներից՝ չքաւորութեան  
ձեւական պայայցողներ չեն պահանջվում:

Ուրի տեղերից էլ կարելի է գիտել խորհր-  
դատու գրասենեակին հետեւեալ հասցեով.—  
Тифлис, въ Консулѣтацію присяжныхъ по-  
мощниковъ и ихъ помощниковъ въ зданіи  
Тифлискаго Окружнаго Суда. Իրից դիմող-  
ները պէտք է գրեն հարցերը, բացատրեն գոր-  
ծի հանգամանքները և ուղարկեն գործի հեռ-  
կապ ունեցող զօկուսներին պատճենները  
և պօստային նամակներին (մարկա) պա-  
տասխանի համար: Խորհրդատու գրասենեակը  
նամակով յայտնում է այդպիսիներին վարձա-  
տրութեան չափը և վարձատրութիւնը ստա-  
նալուց յետոյ ուղարկում է պահանջած պա-  
տասխանը: Հասարակ թղթերը պահվում են  
մինչև 6 ամիս, իսկ իսկական զօկուսները  
ցաւանջը:

Գործը դեռ նոր է և օկղրում անհարթու-  
թիւններ կարող են պատահել, բայց գործին  
մօտ կանգնողների համար հէնց առաջին օրից  
պարզվեց, որ այդ հաստատութիւնը մեծածախ  
չէ, որ նա խոր արմատ է գցելու մեր մէջ և  
արժանանալու է հասարակական բոլոր խաւերի  
համակրութեան:

Ձը նայելով որ դեռ միմյան ուսերէն յայ-  
տարարութիւններ են տարածված այդ հաս-  
տատութեան մասին (այժմ տպվում են նաեւ  
հայերէն ու վրացերէն յայտարարութիւններ),  
չը նայելով, որ «կոնսուլտացիա» բառը անհաս-  
կանալի է ժողովուրդին, այնուամենայնիւ հէնց  
օկղրից ժողովուրդը իր բնազդով հասկացաւ,  
որ իր ամենաւառ բարեկամներից մէկն է լինե-  
լու այդ նոր հաստատութիւնը, և հէնց առա-  
ջին օրից պարզ ցոյց տուեց իր վստահութիւնը  
դէպի նա:

Վերջապէս մեր ժողովուրդը, առ այժմ գոն  
Թիֆլիսում, ազատվեց գինեաներում վըն-  
տացող փողոցային փաստաբանների շրմբու-  
նահրժեշտութիւնից: Վերջապէս կայ մի հաս-  
տատութիւն, որից ձրի կամ էժան իրաւաբա-  
նական օգնութիւն կարող է ստանալ արդարու-  
թիւն փառադ անօգնական ժողովուրդը:

Ժամանակը աւելի ևս տերտ կը դարձնի  
փաստաբանների և ժողովուրդի առողջ յարաբե-  
րութիւնները, և Թիֆլիսի փաստաբանների  
խորհրդատու գրասենեակը, որ պատկանում է  
նոյն տիպի հաստատութիւններին, ինչպէս ժո-  
ղովրդական համալսարանը, էժանագին գրա-

դարանք և այլն, մի գեղեցիկ դպրոց կը լինի  
փաստաբանների ապագայ սերունդի համար և  
մի սփոփանք ցաւերով ծանրաբեռնված չքա-  
ւորների համար:

Մի դէպք, որին ես ականատես եղայ, որով  
հետեւ իմ հերթապահութեան օրը տեղի ունե-  
ցաւ, շատ լաւ բնորոշում է չքաւոր դասի վե-  
րաբերմունքը դէպի նոր հաստատութիւնը:  
Օրավարձով ապրող մի կին, որի չքաւորու-  
թիւնը հաստատեց պատանմամբ ներկայ գտնվող  
մի փաստաբան, չուզեց ձրի օգտվել գրասե-  
նեակի օգնութիւնից, և, չը նայելով մեր որոշ-  
ման, ոչինչ չը վերցնել նրանից, ստիպեց մեզ  
ստանալ յօդուտ գրասենեակի իր փոքրիկ լու-  
ման:

Դժուար էր աւելի լաւ նուիրագործել այդ  
նոր հաստատութիւնը:

Տ. Յ.

## ՆԱՍՏԱԿ ԽՐԱՍԳՐՈՒԹԵԱՆ

Պարիզ, հոկտեմբերի 20-ին

Ամենքին յայտնի է, թէ ինչ աննախանձելի  
վիճակի մէջ են գտնվում հայկական անդին  
հնութիւնները:

Ամենքը գիտեն, թէ ինչպէս մինչև այժմ  
ոչնչացնում էին և ոչնչացնում են մեր պատ-  
մութեան դարաւոր և թանկագին յիշատա-  
կարանները:

Եւրոպական ազգերի մօտ երբեք մենք չենք  
գտնի այդպիսի անխորժ ապերախտութիւն դե-  
պի նախնիներից մնացած աւանդները, այլ  
ընդհակառակը՝ նախնիները հնութիւնները ա-  
մենապատուաւոր տեղին են գրաւել նրանց  
համար յատուկ թանգարաններ մէջ, իր կեն-  
դանի վկաններ նոյն ազգերի անցեալ դարե-  
րում գոյութեան: Այդ դարաւոր վկանները նը-  
րանց ազգային հպարտութիւնը, պարծանքն են  
կազմում:

Գիտնական հետազոտութիւններով զբաղվող  
ներին ծանօթ է, թէ Պարիզի և թէ Բերլինի  
ակադեմիաները հրատարակած են արդէն սե-  
նական ազգերի յատուկ լեզուներով, նոյնպէս  
և լատին և յոյն լեզուներով գտնված բոլոր  
արձանագրութիւնները, մասնաւոր ժողովա-  
ծունքների (Corpus) մէջ ամփոփած. այնպէս որ  
նոյն ազգերի պատմութեամբ զբաղող մէկը  
կարող է առանց դժուարութեան իր աչքեւ  
ունենալ նոյն ազգի յատուկ արձանագրու-  
թիւնների ամբողջութիւնը: Իսկ մենք չունենք  
մի այնպիսի ժողովածու: Ուստի՝ մեր այժմի  
ներածին չափ պէտք է թէ բարոյապէս և թէ  
նիւթապէս օգնենք նոյն ուղղութեամբ մի աչ-  
խատութիւն պատրաստող անձին:

Այդ առաջ ունենալով մեր հնութիւնների  
վիճակը, Պարիզի մի խումբ հայեր կամենում  
են գոնէ ազատել կորստից այն, ինչ որ կա-  
րելի է:

Ամենքին հասկանալի է այդ ձեռնարկու-  
թեան կարեւորութիւնը և օգտակարութիւնը.  
ասկայն ամեն մէկն էլ գիտէ, թէ ինչ ծանր

## ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

### ԲԱԳՈՒԻ ՀԱՆՐԱԿՐԹԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍՆԵՐԻ ԱՅՏՈՒՄԸ

Գիրակի, հոկտեմբերի 21-ին, արական գիմնա-  
դիայի դահլիճում տեղի ունեցաւ հանրակրթա-  
կան կուրսերի հանդիսաւոր բացումը ներկա-  
յութեամբ նահանգապետի, փոխնահանգապե-  
տի, քաղաքապետի և խումբ բազմութեան:  
Սովորական մաղթանքից յետոյ՝ կուրսերի կազ-  
մակերպող ժողովի պատմաւոր և պատասխա-  
նատու նախագահ Պրեզիդենտը, արական  
գիմնադիայի դիւրեկտորը, համառօտ կերպով  
ժանօթացրեց կուրսերի ծրագիրը և ծագման  
պատմութեան հետ, որ արդէն յայտնի է «Մշա-  
կի» ընթերցողներին: (Տես «Մշակ» № 135,  
1901 թ.), Հանրակրթական կուրսերն ունեն  
բաժանմունքներ Սեւ քաղաքում և Բալայա-  
նիում: Դասախօսութեան ժամանակամիջոցը  
սկսվում է հոկտեմբերի 15-ից և տեւում է  
մինչև մայիսի մէկը: Հաշուում է երկու կիսա-

մեակ՝ հոկտեմբերի 15-ից մինչև դեկտեմբերի  
20-ը և յունվարի 7-ից մինչև մայիսի 1-ը:

Կուրսերի ունկնդիրները վճարում են մէկ  
դասախօսութեան համար՝ 10 կոպէկ, կիսա-  
մեակում հինգ առաւրիյի դասախօսութեան  
ունկնդիր լինելու համար՝ 1 ռ., հինգ առաւ-  
րիյից աւելի դասախօսութիւնների համար—5  
րուբլի, երկու կիսամեակում՝ 10 ռ.: Դասա-  
խօսութիւնները պէտք է ընթանան փորձերով  
և մոգական լապտերների միջոցով ստացված  
լուսանկարներով: Կուրսերում ունկնդիր կա-  
րող են լինել երկու սեռի անձինք: Դասախոս-  
ութեան համար նշանակված է 41 առաւրիյ:  
Դասախօսութիւնները քաղաքում ժամանակա-  
ւորապէս տեղի կունենան գիմնադիայի առ-  
դիտօրիայում, իսկ յետոյ Նիկոլայեան փողո-  
ցում կառուցվող քաղաքային տան կից ժողո-  
վրդական տանը, որ «Պուշկինեան» պիտի կոչ-  
վի ի յիշատակ բանաստեղծի:

Պրեզիդենտից յետոյ ամբիօս բարձրա-  
ցաւ կուրսերի նախաձեռնողներից մէկը՝ Ն.  
Ալիբեկեան, որ կարգաւ հանրակրթական կուր-  
սերի նշանակութեան և նրա սկզբնական ծագ-  
ման մասին:

Այդ, համեմատաբար, նոր շարժումը, որ

ձգտում է տարրացնել գիտութիւնը և մատ-  
չելի դարձնել նրա արգասիքը ժողովրդի հա-  
մար, սկիզբն է առել, պարոնի վկայութեամբ,  
արեւմտեան Եւրոպայում: Թէ որ ազգին, կամ  
որ երկրին է պատկանում այդ շարժման ա-  
ռաջին իղէան—դրա մասին զանազան կար-  
ծիքներ են տիրում: Ոմն Մասնիկի տեսլով,  
այդ շարժման առաջին իղէան պատկանում է  
երեք ֆրանսիացիների՝ Տօնա Ֆոլլէ, Բաու-  
վիլի և Ժան Մոնիէ: Սրանցից Բաու-  
վիլի անգամ փողոցում ուսանողներից և  
ընտանիքներից ժողով է կազմում մտքերի փո-  
խանակութեան համար: Յետոյ այդ ուղղու-  
թեամբ շարժումը համարանք է գտնում հան-  
րապետութեան անդամներից: Իսկ Կլեման-  
սօ, Ժէֆֆրուս և Երիշ ֆրանսիական հրա-  
պարակաւորներ ժողովրդական համալսարան-  
ների հոգեւոր հայր են համարում Դեգետ-  
մային, որը կազմակերպել է հասարակական  
դասախօսութիւններ և երկօրեան զրոյցներ  
բանւորների համար: Սակայն իղէալական այդ  
նոր շոտանքը սկսվել է միաժամանակ ինչպէս  
Ֆրանսիայում, այնպէս և Դանիայում, Անգ-  
լիայում, Հիւսիսային Ամերիկայում և Գեր-  
մանիայում: Սկզբում կազմակերպվել են կի-

րականօրեայ ընթերցանութիւններ, ապա երե-  
կոյեան կուրսեր և վերջապէս ժողովրդական  
համալսարաններ, որոնք ներկայումս գոյու-  
թիւն ունեն համարեա եւրոպական բոլոր պե-  
տութիւնների մէջ, ժողովրդական կոչված այդ  
համալսարաններից միանգամայն դուրս են  
նետված պարապմունքի այնպիսի առարկաներ,  
որոնք վերաբերում են քաղաքական, սօցիա-  
լական և կրօնական վարդապետութիւններին:  
Այդտեղ աւանդվում է միմյան գիտութիւն  
նաեւ գործնական առարկաներ, սովորեցնում  
են՝ դերձակութիւն, կոչակաւորութիւն, ձեռա-  
գործ, երաժշտութիւն և այլն:

Արտառանձանում ժողովրդական համալսա-  
րանների առաւելութիւնները միշտ լինել են ի-  
նում, այնպէս որ տեղի սղութեան պատճառով  
կարգացվում են ևս զուգընթաց կուրսեր:  
Ունկնդիրների կոտինգենտը բազմաաճակ է.  
բանւորներ, արհեստաւորներ, տեխնիկներ,  
գործակալատարներ, վաճառականներ, ուսուցիչ-  
ներ, ուսուցչուհիներ և այլն:

Այդ նոր հոտանքը արտառանձանից անցնում  
է Ռուսաստան: Մէկ մէկի ետեւից երեւան են  
գալիս նոյնանման հիմնարկութիւններ Պետեր-

աշխատանքների եւ ներթափանցողութեան ներքին կարգը է մի այդպիսի գործ:

Բարեբաղդաբար ունենալ մի այնպիսի մասնագէտ, պ. Կ. Յ. Բաժնեկան, Պարիզի համալսարանում ուսած, որը պատրաստ է ամեն տեսակ զրկանքներ կրել եւ աշխատել այդ գաղափարի իրագործման համար:

Նոյն գիտնականը, Վեհ. Կաթողիկոսի առաջարկութեամբ, արդէն մի անգամ աշոյղ կերպով կատարած է մեր եւ իր բաղձանքը:

Մի փոքր գաղափար տալու համար կատարվելիք աշխատութեան, որին ձեռնարկել է պ. Բաժնեկան, բաւական է յայտնել թէ՛ երկր պետ կրէ Հայարձան անունը եւ պիտի պարտնակէ մեր բոլոր չէն եւ աւեր յիշատակաւորանքներ—վանքերի, բերդերի եւ ազգային ամեն տեսակ հնութիւնների, գեղարուեստական ու մասնաւոր ճարտարապետական մնացորդների, հին արձանագործութիւնների եւ ձեռագրների—իսկ տակ պ պատկերները, հանդերձ մանրամասն տեղեկութիւններով, հնախոսական ու պատմական ծանօթութիւններով եւ արձանագործութիւնների ստոյգ, անթերի հրատարակութեամբ:

Կատարվելիք ուսումնասիրութիւնների այն մասերը, որ կարող են եւրոպացիներին էլ հետաքրքրել եւ մեր ազգի փառաւոր անցեալը հաստատել գիտնականների առջեւ՝ պ. Բաժնեկան պիտի հրատարակէ Ֆրանսերէն լեզուով եւս, ինչպէս արդէն կատարած է նոյնը արանից առաջ:

Այժմ միայն ներթափանցողութեան պակասութիւնն ենք զգում այդ գործի շարունակութեան համար: Մեզ հարկաւոր է միայն հազար ռուբլի, որի մի փոքր մասը հաւաքված է մեր մէջ:

Նպատեղ խնդրում ենք ուղարկել մեր պ. Գաւառապահին, PARIS 36, rue de La Tour-d'Auvergne. Mr. J. Iskender:

Նուիրատուների անունները եւ հաշիւները մանրամասնաբար կը հրատարակվեն:

Թիւեալ խմբի կողմից՝ Տօքո. Սըզընան, Միւնստ Ձերադ, Սուքրիաթ վարդապետ Պարոնեան:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ախալքալաք, հոկտեմբերի 23-ին

Յայտնում ենք մեր երախտագիտութիւնը պ. Գր. Չալոսեանին, որ նա մեր թոյլ պարտաճանաչութեան զօրեղ արտայայտիչը եղաւ եւ կարողացաւ մի ամբողջ ազգի օրագրան պարտքը կատարել զէպի մեծ բանաստեղծ Գաւառ-Փաթիկան: Սակայն մենք, այդ գեղեցիկ գործին չը մասնակցողներ, չը պէտք է մեր խիղճը քննենք՝ կարծելով թէ, իբրեւ, պ. Չալոսեան կատարել է ամեն էնին անհատական կամ հասարակական պարտքը: Հիմա, երբ արդէն կանգնած է Գաւառ-Փաթիկայի արձանը, կարծում ենք, որ այդ վեհ գործին որ եւ է մի բանով չը մասնակցած համայնքները, չըրջանները եւ անհատները խզծի խայթ, զգլում եւ զէպի մասնակցողները բարի նախանձ են զգում:

Այդ պատճառով մեր ձայնը միացնելով պ. Ալեքսանդր Աբելեանի ձայնին, վստահանում ենք հրապարակով դիմել պ. Գ. Չալոսեանին, որ նա յանձն առնէ իրագործելու իր ինքնատիւ՝ Միւնստը: Նախապէս նախապայմանաւ արձան կանգնեցնելու վերաբերմամբ: Գրանով պ. Չալոսեան խթնի կը լինի, որ հասարակութիւնը իր պարտքը, վերջապէս, կատարէ զէպի նշանաւոր բանաստեղծ եւ հրապարակաւոր եւ թէ միջոց կը տայ այն շրջաններին եւ անհատներին, որոնք յարգելի թէ անյարգելի պատճառներով չեն մասնակցել Գաւառ-Փաթիկայի արձանի կառուցման ծախսերին (ինչպէս, օրինակ, մենք), այս անգամ իրանց

բուրգում, Օդեսայում, Կիւմովում, Պարկովում եւ Թիֆլիսում:

Բազուի նոր բացվող կուրսերը արտասահմանեան տիպի են յարմարեցրված՝ ընդարձակ եւ բազմաթիւ ծրագրի, վճարովի ունկնդրութիւն եւ դասախոսների վարձատրութիւն:

Կուրսերի հանդիմաւոր բացման այդ օրը, երեկոյան 5 ժամին, տեղի ունեցաւ առաջին դասախոսութիւնը ռուսաց գրականութիւնից, որ դաւել էր 60-ի չափ երկու տեղի ունկնդիրներ: Դասախոսութիւնները տեղի կունենան ամեն օր, երեկոյան 8 ժամից մինչեւ 10 ժամ, բացի կիրակի եւ օրերից, երբ կը սկսվեն աւելի վաղ: Առ այժմ գրված ունկնդիրների թիւը հասնում է 100-ի, իսկ պատահական յաճախորդների թիւը օրական միջին թւով, 40—50 հոգու: Ամեն դասակարգից լինում են ունկնդիրներ՝ սկսած ինտելիգենցիայից մինչեւ բանւորներ: Մէկ երրորդ մասից աւելի լինում են օրիորդներ եւ տիկիններ, գլխաւորապէս՝ վարժուհիներ, տարրական եւ ընտանեկան կրթութիւն ստացածներ:

Բացվող այս հանրակրթական կուրսերի նախաձեռնութիւնը պատկանում է մի խումբ ինտելիգենտների, իսկապէս մի քանի հոգու,

պարտքը կատարելու, միայն ուղղելու, ուրեմն եւ խղճը հանգստացնելու: Գաւառ-Փաթիկայի արձանի բացումը կրթական ազդեցութիւն է անում. ուստի մենք համոզված ենք, որ հասարակութիւնը կը լսէ պ. Գր. Չալոսեանի ազնիւ ձայնը, արձագանք կը տայ նրա կոչին, եւ թերեւս աւելի հեշտ իրագործվի կոմս Էմանուէլի արձանը, որը, ի հարկէ, նոյնպէս կուրծնայ մեծ կրթական նշանակութիւն:

Սալլիւմեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Շառախի, հոկտեմբերի 23-ին

«Մշակ» 230 համարում Շառախից գրված մի լուրի մէջ կարդացինք, թէ իբր այստեղ նոր քաղաքագլուխ է ընտրված երիտասարդ իրաւաբան Սարգիս Շառախեանը:

Պարտք ենք համարում յայտնել յարգելի խմբագրութեանը, որ այստեղ ոչ մի քաղաքային կամ այլ ընտրութիւն տեղի չէ ունեցել եւ չարամիտ ու անձնական հաշիւներով առաջնորդված լրատուի յիշած պ. Շառախեանը նորեւս ընտրված է եղել քաղաքային վարչութեան մէջ գրագրի պաշտօնով միայն:

Ահա այդ հանգամանքը կեղտոտ եւ լպիրշ վրէժառութեան միջոց ընդունելով, մի կողմից պ. Շառախեանին եւ միւս կողմից «Մշակ» խմբագրութեան վրա (ըստ իր) արատ բերելու, յետին մտքով է միայն գրված յիշեալ անասութիւնը: Բայց որովհետեւ մինչեւ այն, նրա օն-հանգի հեղինակը բացարձակ, կինոյաբար փողոցներում էր համեստ ու անօթխած պ. Շառախեանին իբր ծաղր քաղաքագլուխ զօչում եւ որովհետեւ մեզ յայտնի է, թէ ինչ ստոր ընտրութեան տեղ մարդ է եղել ձեռնմուրեցողը, ուստի խորիմ զգուշանք արժանի լուրը շատ էլ չը թվաց մեզ:

Ստորագրութիւններ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԻՆԻ

Հինգշաբթի, հոկտեմբերի 25-ին, երեկոյան, Թիֆլիսի ազնուականների հողային բանկի շինութեան մէջ տեղի ունեցաւ Թիֆլիսի նահանգի ազնուականների ժողովը՝ խորհրդակցելու համար, թէ ինչպէս պէտք է գործածել այդ ազնուականութեան կրթական կարիքների համար բարձրագոյն նուիրված 20,000 ռուբլի: Ժողովը ընտրեց մի մասնախումբ, որին եւ յանձնեց մշակել այդ հարցը:

Երէկ, հոկտեմբերի 26-ին, առաւօտեան 10 ժամին, անասնաբուժական վարչութեան շինութեան մէջ տեղի ունեցաւ կովկասեան նահանգական եւ շրջանային անասնաբուժների համաժողովի բացումը՝ ներքին գործերի մի-նիստորութեան անասնաբուժական մասի կառու-վարիչ Բոնեի նախագահութեամբ:

Երկրագործութեան եւ պետական կառուածների միջնորդի կովկասեան իրազօր պ. Մեղվե-ղով հաղորդեց կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութեան խորհուրդին, թէ երկրագործութեան միջնորդը թող է տուել, որ գինեգործների եւ հողագործների համաժողովները շա-նուակվին մինչեւ դեկտեմբեր ամսի առաջին թւերը:

Նոյեմբերի 6-ին Թիֆլիսի նահանգական դա-տարանում նշանակված է այն գործը, որ ըս-կով է կաղզուանցի հարուստ պ. Ջաքար

որոնց մէջ յղացել է այդ միտքը եւ ստանձնել նախապատրաստական հոգացողութիւնը: Այսօր ահա իրականանում է նպատակայարմար միտքը եւ այդ մի քանի հոգին խմբած ունեն ի-րանց շուրջը տանեակաւոր մասնագէտ ինտե-լիգենտներ, որոնք ամենայն պատրաստակա-նութեամբ ցանկանում են օգտակար լինել, կցել իրանց աշխատանքը այն ընդհանուր աշ-խատանքին, որի նպատակն է բար-ձրել տգէտ-ամբողի գրութիւնը, նպաստել մեծամաս-նութեան մտաւոր եւ հոգեկան զարգացման, լրացուցիչ զբո խաղալ ուսման եւ գիտու-թեան վերաբերմամբ նրանց համար, որոնք ունեն սովորելու ձգտում, սէր, բայց չունեն միջոց, չունեն հնարաւորութիւն—եւ այդ կատարվում է նախային աշխատում, զիդէա-ների գերեզմանաւորում... Ո՞վ չէ պիտարա-կել, դատարկեմը Բազուի, ո՞վ չէ նկարագրել Բազուի տիրապետող մթնոլորտը, նրա ապա-նիչ հանգամանքները, անյաղճահարելի պա-մանները Շառ շառերը: Եւ ինչո՞ւ համար նրա համար, որ Բազուից դուրս զիդէալիստ, շառապիկական գործիչ ճանաչվածները, ընկ-նելով Բազուի, անգործունէութեան եւ դատա-պարտվում, ամեն «սուրբ» բան մտապրութեան են տալիս եւ միմիայն զփող աշխատելու ե-

Ջամբօլատեանի գանգատով մեր թղթակից պ. Ա. Տէր-Ներսէսեանի դէմ: Ինչպէս յիշում են ընթերցողները, պ. Ա. Տէր-Ներսէսեան «Մշա-կի» անցեալ տարվայ 202 համարում նկարագ-րելով պ. Ջանփօլատեանի եւ Կաղզուանի հա-սարակութեան մէջ տեղի ունեցած տարածայ-նութիւնը եկեղեցի շինելու հարցի վերաբեր-մամբ, մեղաւոր էր համարում այդ վէճում պ. Ջամբօլատեանին: Պ. Ջամբօլատեան, զրպար-տութիւն համարելով այդ, գանգատվել է Թիֆ-լիսի նահանգական դատարանին: Այժմ նոյնե-րերի 6-ին դատարանը վճիռու է մի հետաքը-բական հարց, արդեօք ճիշտ է, որ պ. Ջամ-բօլատեան կտրել է բանուորների վարձը եւ ննջեցեալ, եկեղեցի, արքութիւն է հայտնել, եւ եթէ ճիշտ չէ, արդեօք մեր թղթակից պ. Ներ-սէսեան հնարել է այդ բանը, թէ անկեղծ հա-մոզված է եղել այդ բանում: Մեղադրեալ պ. Տէր-Ներսէսեանի խնդրեով դատարանը հրա-ւիրել է 19 վկաներ, ի միջի այլոց, Եղիշէ վարդապետ Մուրադեանին եւ Կաղզուանի բա-րեկարգ Մկրտիչ ք-հ: Տէր-Գրիգորեանին: Վկայութիւն տալը օրէնքով համարվում է հա-սարակական պարտականութիւն, որից չը պէտք է խուսափեն պարտաճանաչ մարդիկ: Պ. Ջամ-բօլատեանի կողմից մասնաւոր մեղադրող է հանդիսանալու երգուեստ հաւատարմատար Միկիլոսից, իսկ մեղադրեալին պաշտպանելու է երրեւեալ հաւատարմատար Տիգրան Յովհան-նիսեան:

Կովկասեան ցուցանանդէօի կոմիտարիատը մտադրութիւն ունի երկուշաբթի, հոկտեմբերի 29-ին, նշանակել ցուցանանդէօում ծաղիկների տօն (bataille des fleurs) եւ այլաբանական զնայեց երկանիւ կոստերով: Այդ օրը ցուցա-հանդէօի մուտքը վճարը կը լինի 40 կօպէկ: Ծաղիկների տօնը նորից կը յետաձգվի, եթէ եղանակը անբարեաշույղ կը լինի:

Թիֆլիսի Միթածմիդա թաղից զէպի ս. Դաւթի սարի գլուխը շինվելիք ֆունիկուլեօրի կառուցանող բէլգիական անձնիմ ընկերութեան կողմից նշանակված է ինժեներ Բլանշ, որ եւ կատարել է ֆունիկուլեօրի շինութեան նախա-պատրաստական հետազոտութիւնները: Իրեւ-օզնական պ. Բլանշին հրաւիրված է այժմ Փրանսիայից եւ մի այլ ինժեների՝ Ներկայումս արդէն պատրաստութիւններ են տեսնվում, որքան կարելի է, շուտ սկսելու ֆունիկուլեօրի շինութեան աշխատանքները: Մտադրութիւն կայ ֆունիկուլեօրի ստորին կայարանի հիմքը դնել առաջիկայ դեկտեմբեր ամսին: Եւ ապա ձեռնամուկ լինել հողային եւ այլ կարեւոր աշ-խատանքների: Երթեւեկութիւնը արդէն պատ-րաստի ֆունիկուլեօրով, հաւանականաբար, կը սկսվի առաջիկայ 1902 թիւ գարնան վերջերին: Յայտնի է, որ ֆունիկուլեօրը շինվում է Թիֆ-լիսի ձիաբարչի անձնիմ ընկերութեան միջոց-ներով, որի վարչութեան խորհուրդը արդէն ջննդ, հաւանութիւն է տուել ֆունիկուլեօրի շինութեան նախահաշիւին եւ պէտք եղած դու-մարը աշխատանքներն սկսելու համար Բրիւս-սէլից փոխադրել է Թիֆլիս:

Ժողովրդական լուսաւորութեան միջնորդութե-թիւնը պետական խորհրդի առաջիկայ նստաշը-ջանում կը ներկայացնէ մի շարք նախագծեր,

տեւից ընկնում, հարստութիւն զիզում...

Թէ որ աստիճան անհիմն է այս վերջին կարծիքը, այդ մասին շատ է գրված. սա-կայն խնդրը այդ չէ, այլ այն, թէ ինչու պէտք է դաւառական գործիչները Բազու տեղափոխվելով փշանան, անգործունէութեան մասնակցել, քանի որ ոչ մի վարչ, ոչ մի քա-ղաք Բազուի պէս առատ նւթ չէ ներկայաց-նում գործելու համար: Եթէ Բազուի հանգա-մանքները նպատակաւոր չեն, եթէ խոչնդոտ-թիւ գործ է այնքան, որքան հնարաւոր է, որ-քան թոյլ են տալիս պայմանները. ինչո՞ւ բո-լորովին ոչինչ չէ տեսն: Իսկական գործիչը անկեղծ ինտելիգենտը միթէ կարող է ան-տարբեր լինել, անգործունէութեան դատա-պարտվել, հասարակական գործերով չը հետա-քրվել, թէկուզ օրտեղ էլ որ գտնվելու լինի: Եր-ինչ պայմաններով էլ չը շապատված լինի: Եր-բէք, ոչնչից նա օգտակար գործ կը օտեղծէ, ուր մնաց կենդանի մարդկերանց շրջանում, ուր ամեն մի քայլում վրտում են զիտու-թեան, հարստահարութեան զոհերը, ուր բազ-մակողմանի կերպով եւսում է արդենաբերա-

որոնցով մտադրութիւն կայ 1902—1903 ալա-ղէմիական ասորվայ սկզբից բանալ գեղարուես-տական, արդենագործական եւ հանրակրթա-կան միջնակարգ ուսումնարաններ: Ի միջի այ-լոց, մասնագիտական դպրոցներ կը բացվեն կովկասում, Լեհաստանում եւ Կրիմում: Բացա-ռապէս թոյլ կուրծք ունեցող աշակերտների համար:

Հինգշաբթի հոկտեմբերի 25-ին, վրաց դե-րասանական խումբը, մասնակցութեամբ Կ. Ղիփիանու, խաղաց Շէքսպիրի «Շէյլօր» դրա-ման: Շէյլօրի դերը կատարում էր պ. Ղիփիանու: Պիէսը թէ խաղի եւ թէ եկամուտի կողմից անբաւարար էր. այդ տեսակ պիէսները, շորերի եւ անսամբլի բացակայութեան պատճառով, չեն տալիս սպասած տպաւորութիւնը եւ ժողովուր-դը հետանում է թատրոնից անբաւական: Վեր-ջին ժամանակները թատրոնի եկամուտը զգալի կերպով սկսեց պակասել եւ եթէ այսպէս շա-րունակվի՝ վրաց թատրոնը կը վերջացնի աճզօնը մեծ զէֆիգիտով:

Մեզ խնդրում են հաղորդել, որ այսօր, շա-բաթ, հոկտեմբերի 27-ին, Թիֆլիսի առաջին գիմնազիայի շինութեան մէջ տեղի կունենայ հնագիտական ընկերութեան առաջին հերթա-կան նիստը, կոմսոնէի Ուվարովայի նախագա-հութեամբ: Այդ նիստում կը կարգան զեկու-ցումներ Ա. Երեցեան, Ե. Տօկաչիլիի եւ Ա. Գալանթար:

«Черна. Вѣст.» լրագրի ասելով, հոկտեմբերի 14-ից սկսած Բաթում քաղաքում եւ նրա շրջ-ջականներում վարակիչ հիւանդութիւններից հի-ւանդանալու կասկածելի դէպք տեղի չէ ունե-ցել:

Երկաթուղիով ճանապարհորդելու ժամանակ յաճախ է պատահում, որ ճանապարհորդը տոմսակ ունի ձեռքում, բայց նստելու տեղ չէ գտնում՝ վազումով տեղ չը լինելու պատճա-ռով: Գերմանական օրէնքներով այդպիսի ճա-նապարհորդը իրաւունք ունի ընդհատել ճանա-պարհորդութիւնը եւ յետ պահանջել իր փողը. իսկ եթէ նա շարունակում է ճանապարհորդու-թիւնը լցված վազումով, դրանով նա արդէն զրկվում է փողը յետ պահանջելու իրաւուն-քից: Փրանսիական օրէնքներով թիւնը աւելի լաւ է պաշտպանում ճանապարհորդների շա-հերը: Փրանսիայում ճանապարհորդը այդպիսի դէպքում ոչ միայն իրաւունք ունի գանգատ տալ երկաթուղու վարչութեան դէմ, որ օտ չէ կատարում իր յանձն առած պարտաւորու-թիւնները, այլ մինչեւ անգամ իրաւունք ունի զբէական դատ սկսել երկաթուղիական ծառա-յողների դէմ, 1846 թւի օրէնքի համա-ձայն: Այդ կարգադրութեան համաձայն, բոլոր մարդատար գնացքներում պէտք է իւրաքան-չիւր կարգի բաւական թւով վազոններ լինեն, որպէս զի բոլոր ցանկացողները հնարաւորու-թիւն ունենան իրանց ճանապարհորդութիւնը կատարել. իսկ 1845 թւի օրէնքով այդ կանոն-ների խախտումը պատժվում է 16-ից մինչեւ 3000 ֆրանկ տուգանքով: Շատ ցանկալի կը լինէր, ասում է «Русск. Вѣд.» լրագիրը, որ մեզ մօտ եւս պատասխանատուութեան են-թարկվեն երկաթուղիները, երբ տոմսակ ու-

կան կենալը: Բազուն գործիչներին, զիդէալիստներին բռն է, հնոցարանը, ուր տաղութեան հովեկու ազ-դեցութեան տակ լուծվում եւ չափվում է իս-կականը կեղծից, մաքուրը թագնված կեղծից: Այդ են ապացուցանում փաստերը: Եթէ ե-րէկվայ գաւառական փրկիսօփաները այսօր այստեղ զիդէները լուսացնում են թուղթ խաղալով եւ կրքերի բաւականութեան համար խնջոյքներ սարքելով, եթէ գաւառական գոր-ծիչ զեղծվածը այսօր այստեղ գողութիւն է անում, կաշառք է վերցնում, եթէ գրականա-գէտը օտորաքաղ կերպով ողորմութիւն է ժողովում եւ ձրիակերութիւն անում, դրա-նով մեղաւոր չէ Բազուն, Բազուն միայն ա-ռիթ է ներկայացնում արտայայտելու անհատի այս կամ այն հակումը, այս կամ այն յատու-թիւնը: Եթէ անհատը չունենար իր մէջ այդ յատկութիւնները, նրանք չէին էլ արտայայտ-վի: Հանրակրթական կուրսերի հիմնադիր Ա-լիքիկեան եւ նմանները թիւղ կենդանի օրի-նակներ հանդիսանան ապացուցանելու համար մի անգամ էլ, թէ ինչ տեսակ էլ լինէին պայմանները, գործիչը, եթէ նա իսկական գործիչ է, գործ կը գտնէ:

Ն. Դաւթեան

003 ակա-  
զարուեա-  
րարկթա-  
միջի այ-  
բային  
բացվեն  
մ բացա-  
կերտներ  
վրաց դե-  
ւամբ Կ.  
թիւ 4  
դրա-  
նիկիանի  
կողմից  
ը, շորերի  
ատով, չեն  
նորմու-  
րան. վեր-  
տը զգալի  
ապէս չա-  
նի աչգուն

հեղուկ ճանապարհորդը տեղ չէ գտնում վագո-  
նում:  
—  
ԲԱՔՈՒՄԻՑ մեզ գրում են. «Մեր թատե-  
րաերները պատրաստվում են խաղալու Գաղտնի-  
նի Ոյժն պիեսը, Հրաւիրված է Թիֆլիսից դե-  
րասանուհի Կ. Զարեյն:  
—  
ՊԵՏԵՐՈՒԹԻՑ մեզ գրում են. «Ինչպէս  
տեղեկացանք, մեր հայ տառնորդներն էլ պատ-  
րաստվում են շուտով հայկական երեկոյթ  
տալու: Ծանկալի էր նախկին տարիների նման  
որքան կարելի է ծրագրեր բազմակողմանի  
զարգնել զուտ հայկական կուր պարերով եւ  
նոր ժողովրդական երգերով: Այս ամառ կօն-  
սերվատորիայի ուսանող Ս. Դեմուրեանցի եւ  
Ե. Բաղդասարեանցի տուած մի քանի համերգ-  
ների ծրագրերը կարող են կենդանի ապա-  
ցոյց լինել ժողովրդական երգերի աւելանա-  
լուն: Կարելի էր դիմել դրանց օր առաջ եւ  
ստանալ մի քանի բոլորովին նոր երգեր»:  
—  
ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՆ  
—  
ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍՎԱՍՏԱՆԻՑ  
—  
Թաւրիզ, հոկտեմբերի 14-ին  
Երէկ, ամսի 13-ին, Արարատականի նորըն-  
տար առաջնորդ Նիկիէ Ժալաբաճյան վարդապետ  
Մարտիրոսը ժամանեց Թաւրիզ, իր պաշտո-  
նատեղին: Դիմաւորելու զուրա էր եկել բա-  
ւական մեծ եւ ստուար բազմութիւն, կազմ-  
ված մեծ մասամբ երիտասարդներից եւ հասա-  
րակ ժողովրդից: Ուրախ էր ժողովուրդը,  
զգացված էր ինքը առաջնորդը: Զը կային  
Ղալայի աղաները. խեղճ աղաներ: Եթէ նրանք  
իմաստային, որ այսօր մեծ բազմութիւն, մա-  
նաւանդ Ղալա թաղի ժողովուրդը իրանց օ-  
րինակին չի հետեւի եւ ուրախութեամբ կը  
գնալ առաջնորդին դիմաւորելու, ո՞, այն ժա-  
մանակ, նրանք էլ կաշխատէին այդ փառքին  
արժանանալ, շատ աւելի շեղ ընդունելութիւն  
ցոյց տալ: Բայց աւանդ, շատ ուշ էր... Նրանք  
աշխատել էին այնպիսի դիրք ընել, որ իր  
թէ իսկի էլ չեն հետաքրքրվում Նիկիէ վար-  
դապետով եւ չեն էլ ուզում ճանաչել նրան,  
բայց այդ չափովն ինքնապէս:  
Որ Արարատականի թեմը կառավարելը  
ժանր եւ դժուար է, այդ որոշ չափով ճիշդ է:  
Ծանր եւ դժուար է ոչ այն պատճառով, որ  
ժողովուրդը տգէտ է եւ խաբարիտ է խա-  
ւարի մէջ, որ ունի անթիւ ցաւեր եւ հազա-  
րաւոր անյետաձգելի կարիքներ, իսկ այդ բո-  
լորին չէ կարողանում, կամ անընդունակ է  
լինում առաջնորդը բաւարարութիւն տալ: Ոչ,  
զրանցից եւ ոչ մէկը: Այլ միմիայն Թաւրիզի  
աղաների մի որոշ մասի պատճառով, որի հա-  
մար արժութիւն, ազնիւ ասած բաները գոյու-  
նիւն չունեն: Նա անընդունակ լինելով ազնիւ  
պաշար մղելու, ամեն տեսակ ցած միջոց-  
ներ է ձեռք առնում իր հակառակորդին դե-  
մէ համար: Նա անձնական շատ աննշան ան-  
ժանութեան եւ հակալուրթեան պատճառով  
պատրաստ է ոչնչացնել զօրծեր, որ ժողովրդի  
համար շատ կենսական են:  
Աղայի բնաւորութեան այս կողմը, ինչպէս  
երեւում է, դիմ է եւ Նիկիէ վարդապետը. նա,  
ինչպէս ճանապարհին մի խումբ մարդկանց  
ներկայութեամբ, նոյնպէս եւ եկեղեցում այդ  
քանի վրա չնայեց, ինչպէս եւ այն, որ իր պաշ-  
տօնը ծանր եւ պատասխանատու է, եւ առաջ-  
նորդականութեանը տէր, առանց ժողովրդի  
զուսակութեանն ոչինչ չէ. կարող անել: «Եթէկէ-  
աւելցուցնեմք նա, լսել եւ, որ ձեր մէջ կան թա-  
ղական կռիւներ. պէտք է մոռանալ այդ բո-  
լորը, դէն, շատ հեռու պէտք է չլսուել ան-  
ցալը եւ ձեռք ձեռքի տալով, եղբայրական  
բաղդը սիրով չլքնայած, առաջ տանել մեր իս-  
կական գործը: Այնպէս պէտք է անել, որ ես  
էլ սեւերեմ չը մնամ եւ ամօթահար չը հեռա-  
նամ ձեզանից»:  
Այսօր Ղալայի եկեղեցում կարգացվեց Վե-  
նափառ Կաթողիկոսի կօնգրակը, որով Նիկիէ  
Ժալաբաճյան վարդապետին հաստատում էր  
առաջնորդի պաշտօնի մէջ: Բացի այդ կաթո-  
ղիկոսական ողջոյններից, Վեհափառը յոր-  
գործում էր Արարատականի հայ ժողովրդին  
աջակից հանդիսանալ առաջնորդին եւ ընդհա-  
նուր ոյժերով վարել գործը: Նոյն կօնգրակը ա-  
ռաջկալ կրօնի կարգադրելու է Լիւաւա թա-  
ղի եկեղեցում:  
Պատարագից յետոյ բաւական երկար խօսեց  
Նիկիէ վարդապետը. ներկայ էր մեծ բազմու-  
թիւն, Զգացված էր խօսում առաջնորդը եւ

զգացնել է ապրիս ժողովրդին. քարոզը, որ ա-  
ւելի ճառք բնաւորութիւն էր կրում, անցաւ  
շատ գեղեցիկ եւ հետաքրքիր:  
Նա համառոտ կերպով ծանօթացրեց իր գոր-  
ծունէութեան հետ, պարզեց ժողովրդին իր  
գործունէութեան ծրագրեր, թէ ինչ բաներ  
անհրաժեշտ է համարում, ինչպէս յիշեց—լրա-  
գիր, կենտրոնական դպրոցի խնդիրը, կանո-  
նաւորել ներկայ դպրոցների աննախանձելի  
վիճակը եւ դրանց, որքան կարելի է, գործ-  
նական հողի վրա դնել, գիւղատնտեսական,  
ինչպէս կաթնատնտեսական, մեղուաբուծա-  
կան եւ այլ բաժիններ ունենալ, գործիքներ  
բերել տալ եւ այլն եւ այլն:  
Նա չնայեց եւ այն, որ այդ բոլորը անելու  
համար անհրաժեշտ է եւ ժողովրդի աշխա-  
րութիւնը: «Միութիւնը ոյժ է», ահա ինչ է  
առում խելօք առածը. բայց նախ մենք պէտք  
է սկսենք մեր աղքատիկ միջոցներով եւ ա-  
պա իրաւունք ունենանք ուրիշների օգնու-  
թեան դիմել:  
Առաջնորդը, ի միջի այլոց, ասաց եւ հետե-  
ւեալը. «Ինչպէս երէկ էլ ասել եմ, այժմ էլ  
նորից կրկնում եմ. մոռանանք, դէն չպրտենք  
անցեալը, մոռանանք այն բոլորը, որ ասել են  
իմ եւ ձեր մասին, եւ այժմ քանի իրար մօտ  
ենք, աշխատենք միմեանց աւելի լաւ ճանաչ-  
ելու, ուրիշի տոճին չը հաւատանք: Ես իրայլոց  
եւ միմեանց հաւատարմութեամբ եմ, որ խօսեցի  
կանցնենք գործին, ասածներս լոկ խօսքեր չեն  
մնալու, լոկ փշուռ ծրագիր չէ մնալու. այդ  
ցոյց կը տան փաստերը: Հետեւեցէ՛ք իմ ամեն  
մի քայլին եւ երկար ըննադատեցէ՛ք իւրա-  
քանիւր գործս եւ ըստ այնմ գնահատեցէ՛ք:  
Քանի որ մէկ գլուխը որքան էլ լինի խելօք,  
չէ կարող մի քանիսի տեղը տալ, զանազան  
վարչական, հասարակական եւ այլ խնդիրների  
համար պէտք է, որ ժողովուրդը ընտրէ իր մի-  
ջոց 7 խորհրդակիցներ ինձ համար:  
Շատ համակրելի խօսքեր եւ ցանկալի գոր-  
ծունէութեան ծրագրեր: Բայց քանի որ ցան-  
կութիւններ, յոյսեր եւ միմիայն խոստումներ  
են բոլորը, մենք առ այժմ պարտք ենք հա-  
մարում միայն արձանագրել, իսկ իւրաքանչիւր  
գործը իր ժամանակին ըննադատել:  
Ե. Փրանգեանց  
ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒԻՐԻՐ  
—  
Կ. Պոլսից հեռագրում են «Pocci» լրա-  
գրին, թէ Թուրքաց կառավարութիւնը պատե-  
րազմական զորքի մէջ է դնում իր զօրքը:  
—  
«Frankfurter Zeitung» լրագրի Պարիզի  
թղթակիցը հաղորդում է, թէ Ֆրանսիական  
նախագահ Լուիս Լեոնտեմարի թիւնը զէպի Ռու-  
սաստան վերջնականապէս նշանակված է ա-  
մալիայի 1902 թվականի յունիս ամսին: Սկզ-  
բում նախագահը մտադիր էր այցելել Ռուսաս-  
տան մեծ պատին, այսինքն պարլամենտական  
ընդհանուր ընտրութիւններից առաջ, բայց  
յետոյ փոխեց ժամանակը, որպէս զի նացիո-  
նալիստներին առիթ չը տայ տարածելու, թէ  
այցելութիւնը ձեռնարկվում է իբրեւ ընտրու-  
ղական մանեօվը: Լուիս Լեոնտեմարը իրօնադա-  
տում, կայացել է ապա Պետերսբոգ ու Մոսկվա ու  
յետ կը դառնայ կամ իրօնադատի կամ Լիբա-  
վայի վրայով:  
—  
Փրանսիական լրագրիները հետեւեալ կար-  
ծիքներն են յայտնում այն ծովային ցոյցի  
մասին, որ անում է այժմ Ֆրանսիական կա-  
ռավարութիւնը Միտիլենա կղզու առաջ:  
«Journal des Debats» յոյս է տածում, թէ  
այժմ եռլթանը կը զիջանէ եւ կը կատարէ  
Ֆրանսիայի բոլոր պահանջները: «Temps» շատ  
զգոյշ է խօսում կառավարութեան այդ քայլի  
մասին եւ մեծ հետեւանքներ չէ սպասում նը-  
րանից: Նացիոնալիստական լրագրիները զա-  
նազան կարծիք են. նրանցից մի քանիսը,  
ինչպէս, օրինակ, «Patrie» լրագրը, որ առ-  
վարաբար հիացմամբ է խօսում այդ տեսակ  
ձեռնարկութիւնների մասին, այս անգամ նա-  
խանկելով այն անշուշտութեան, որ կարող է  
բաժին ընկնել կառավարութեանը, նախազու-  
շակում է միջազգային բարոյութիւններ եւ  
յայտնում, թէ Ֆրանսիան զգում է իրան զար-  
հուրելի արկածների մէջ մի քանի վաշխա-  
տուների պատճառով. միմեանք, ինչպէս «Li-  
berté», հաւանութիւն են տալիս կառավարու-  
թեան վարմունքին: «Liberté»-ի աշխատա-  
կիցը մօտ օրերում խօսակցութիւն է ունե-  
ցել մի զիպոսմտոր հետ Ֆրանսիական նաւա-  
տորմի ծովային ցոյցի մասին. զիպոսմտոր  
խոսողական է, որ իրաւի միջազգային բար-  
դութիւններ կարող են ծագել այդ ցոյցից, մա-  
նաւանդ որ Անգլիան աշխատում է ինձնի  
յործերը Արեւելքում: Կարող է պատահել, ա-  
ւելցուցել է զիպոսմտոր, որ արեւելեան հար-  
քը բարձրանալ իր զարմուրդի ամբողջու-  
թեամբ: Իտալական «Tribuna» լրագրը խիստ  
լեզուով ըննադատում է Ֆրանսիայի վերա-  
բերմունքը զէպի Բ. Դուռն եւ յայտնում է,  
որ եթէ «Figaro»-ի հաղորդած տեղեկութիւնը  
ճիշդ է Միտիլենա կղզու գրաւման մասին,

այդ զէպում Իտալիան անտարբեր մնալ չէ  
կարող:  
—  
Պոսեւով այն հազին աղմուկի մասին,  
որ եւրոպական եւ ամերիկական թերթերը  
բարձրացրին միտիլենաի մասին յափշտակ-  
ման առիթով, Սօֆիայի «Вѣстникъ Порта»  
արդարացի յանդիմանութիւն է կարդում քրիս-  
տոնեայ Եւրոպային: «Պէտք էր սպասել,—ա-  
սում է այդ լրագիրը,—երկու կանանց յափշ-  
տակութեան անյայտ աւազակային խմբի կող-  
մից, որ եւրոպական մամուլը սկսէր խօսել  
քրիստոնէականի անտանի զրուծեան մասին  
Թուրքիայում... Յափշտակված են երկու կա-  
նանք, մէկը—ամերիկացի, միւսը—բուլղարացի:  
Եւրոպականութեան փաստը ինքն ըստ ինքեան  
վերոկեցուցի է եւ արժանի է դատաւար-  
տութեան, բայց ներկայ զէպում կայ մի ու-  
րիշ բան, որ թերեւս աւելի վերոկեցուցի է,  
քան յափշտակութիւնը: Միջոցով ամբողջ  
մամուլը խօսում է միայն Սոֆիայի եւ նրան ա-  
զատելու մասին, ոչ ոք ցանկութեան ոչ մի  
խօսք անգամ չէ արտասանում Սոֆիայի հետ  
միասին յափշտակված բուլղարացի կնոջ մա-  
սին: Այն ինչ վերջինի զրուծիւնը եթէ ոչ ա-  
ւելի վատ, քան ամենեւին լաւ չէ Սոֆիայի  
զրուծիւնը, որովհետեւ յափշտակութեան  
բուլղարացի զէպում էր յղութեան վերջին  
չլրանում: Այսինքն, քրիստոնեայ ազգերի  
այսպիսի վերաբերմունքը զէպի իրանց հաւա-  
տակիցները, որոնք տառապում են թուրքա-  
կան լուծի տակ, նորութիւն չէ վերջինների  
համար... Թուրքիայում աւելիվում ու կոր-  
ծանվում են ամբողջ գիւղեր, եկեղեցիների  
սեղանների վրա ընտաւարվում են հարկաւոր-  
ւոր կանայք, յափշտակվում են հազարաւոր  
աղքիկներ իրանց կիսամիտ մայրերի գրկից...  
Եւ Եւրոպայի շատ լաւ տեսնում ու լսում է  
այս ամենը, բայց ոչ մի խօսք հարկ չէ համա-  
րում արտասանել ի պաշտպանութիւն զարե-  
րով առնվողներին: Բայց արժէր միայն, որ  
յափշտակվէր մի միտիլենաի—եւ ահա ամե-  
րիկական ու եւրոպական մամուլը օճիք է  
պատռում:  
—  
Կ. Պոլսում հոկտեմբերի 26-ին թուրքաց  
նաւատորմի օֆիցէրների եւ ուսուցիչների  
մի խումբ ցոյց արեց ծովային միտիլենա-  
թեան յիւսիսեան առաջ, որպէս բողոք այն  
բանի դէմ, որ ռուսիկ չեն ստանում երկար  
ժամանակ:  
—  
ՄՇԱԿԻ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ  
—  
ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ  
25 հոկտեմբերի  
ՊԵՏԵՐՈՒԹԻՑ, Հոկտեմբերի 25-ին տեղի  
ունեցաւ օրպակաւ երեկոյնների ինտիմութե-  
տումը եւ բացուելը, որը առաջինն է Ռուսաս-  
տանում, ունի տարբերակներ թուրքական  
ներին պահելու համար. Լիւսի արտեմի 4  
չերմանոցներ բերված են արտասահմանից, իսկ  
մնացած վեցը ինտիմութեան կառավարիչ քրդ-  
կապտ Գուրբաթի արտեմի են, որոնք չինված  
են այստեղ: Ինտիմութեան կազմակերպութիւնը  
մօտ չորս հազար ռուբլի նստեց:  
ԱՄՆԱՆՈՒ Բօրային մասնաժողովը եւ նախ-  
արդիւնաբերողների միջամասնութիւնը օպա-  
սում են երկրագործութեան միտիլենայի վճար  
նոր աճուրդներ նշանակելու վերաբերմամբ:  
Այստեղ չեն կարծում, որ աճուրդներ նշանակ-  
վեն ներկայումս, որովհետեւ համարեա բոլոր  
Ֆիթմաները կրճատել են հորեր փորելու աշ-  
խատանքները. ամենից հաւանական է, որ  
նոր աճուրդներ նշանակելու ժամանակ խոշոր  
Ֆիթմաները ցածր գնեցով կը վերցնեն հոգա-  
րածիքները ի պահեմ. այդպիսի պայմաննե-  
րում ամբողջ նախալին գործը կորցնում է  
իր արժէքը: Փողի պակասութիւնն այժմ շատ է  
զգացվում Բազումում:  
ԼՈՁ. Այստեղի բօրայումս հիմնվում է տե-  
ղական գործարանատէրերի միջնորդ յանձնա-  
ժողով բարձրակի յատկութիւնը որոշելու հա-  
մար, լրվելագուրեան միջնորդ յանձնաժողովի  
նման:  
ԽԱՐԿՈՎ. Այսօր, հարաւային լեռնային վար-  
չութեան պետ գաղանի խորհրդական Ի. Ի.  
Զեդէնցէ՛վը նախագահութեամբ, բացվում է  
Ռուսաստանի հարաւի լեռնարդիւնաբերողների  
28-դ համաժողովը: Համաժողովին առաջարկ-  
ված են 14 հարցերի քննութիւն:  
ԱՍՏՐԱԽԱՆ. Գիւրիները սկսվեցին վեց առ-  
տեմանի ստանդարտիքներ:  
ԿՐՈՆՏՏԱՆ. Պետերբուրգի հիւսիսային ըն-  
կերթեան Վիտան Գորշակովը գնաց Վալդի-  
փոստով: Այդ վերջին շոգնաւան է, որ Պետեր-  
բուրգից ուղարկվում է ներկայ նաւագնացու-  
թեան ժամանակ հեռու Արեւելքի նաւահան-  
գիւղները:  
ԼՈՆԴՈՆ. Այստեղի լրագրիները տպեցին հե-  
ռագիր Սիմալայից հոկտեմբերի 24-ից, որ հա-  
ղորդում է, որ սահմանի վրա վազիրների  
հետ ընդհարման ժամանակ, անցեալ երկու-

շաբթի սպանված են 30 օֆիցէրներ եւ քաղա-  
յան եւ 6 վիրաւորված են:  
ՊԵՏԵՐՈՒԹԻՑ, Բերլինի չինական նախկին դեսպանը  
նշանակված է արտաքին գործերի միտիլենա-  
թեան նախկին փոխ-նախագահ Գուրու-Պէնի  
տեղ:  
Կ. ՊՈԼԻՍ. Անգլիական դեսպանատան եւ Բ.  
Դրան միջեւ համաձայնութիւն կայացաւ խոռո  
յանձնաժողով նշանակելու մասին վիճելի տե-  
ղերի սահմանները որոշելու համար Նմէնի  
սահմանի վրա:  
ՊԱՐԻՉ. «Echo de Paris» հաղորդում է, որ  
Դելկասէ կը տայ Բ. Դրանը որոշ ժամանակա-  
միջոց Ֆրանսիայի առաջադրած նոր պահանջ-  
ներին բաւարարութիւն տալու համար: Ժա-  
մանակամիջոցը լրանալուց յետոյ Կալեար կը  
ստանայ նոր հրամաններ եւ յամենայն դէպս  
կը մնա երկար ժամանակ Թուրքաց ջրերում:  
26 հոկտեմբերի  
ՊԵՏԵՐՈՒԹԻՑ, Հիւսիսեան պատճառով  
ժառանգութեան արձակվում է Սեմիպալատի-  
նեան չլրանի զինուորական նահանգապետ գե-  
ներալ-լէյտենանտ Կարպով:—Վաւական Նա-  
հանգապետ Կլիմենտիեւս Բարձրագոյն հրա-  
մայված է լինել Վալդիմիրի նահանգապետ—  
Նիւեան փոխ-նահանգապետ Խաւաթովին  
Բարձրագոյն հրամայված է լինել Վեատկայի  
նահանգապետի պաշտօնակատար:  
Ֆիլանսիայի միտիլենաթիւնը հնարաւոր  
գտաւ վերացնել իր նախկին կարգադրութիւ-  
նը, ներկայ տարվայ մայիսի 28-ից, այն է չը  
թոյլ տալ գնահատելու ռուսական բօրանե-  
րում առեւտրական եւ արդիւնաբերական այն  
ընկերութիւնների թղթերը, որոնց հիմնարկու-  
թիւնների կամ վարչութիւնների մէջ մասնակ-  
ցում են գերմանական հպատակներ:  
ՆԻՇՆԻ. ՆՈՎՈՐՈՂ. Նահանգական դատա-  
րանում քննվեց մի գործ, որ սկսված էր քրեա-  
կան կարգով, եւ որ հազուադէպ է դրան առիթ  
տուող հանցանքների պատճառով: Մեղադրում  
էր «Справочная Книга»-ի հրատարակիչ Վի-  
նոգրազով Թատրոնի անարբայրեւոր Նէլզօրի-  
նի գեղարուեստական սեփականութեան իրա-  
ւունքը խախտելու համար. այդ խախտումը  
երեւան էր գալիս նրանով, որ Նէլզօրին Թա-  
տրոնական պրօդուկտներ մէջ գնահատում էր իր  
Թատրոնի պարներ, որ նման էր Նէլզօրաբոյովի  
գրքոյի մէջ աւելի առաջ տպված պլանին:  
Դատարանը արդարացի Նէլզօրինին:  
ՊԱՐԻՉ. Միտիլենայից հեռագիրը հաղոր-  
դում է, որ ծովապետ Կալեար գրաւեց տեղա-  
կան մաքսատները ոչինչ չի միտիլենային չը  
հանդիպելով:—Պետութիւններին ուղարկվեց  
չըլբերական յայտագիր, որի մէջ, պատգա-  
մաւորների ժողովում միտիլենա Դելկասէի առ-  
ւած բացատրութիւններին համաձայն, արտա-  
յայտված են Ֆրանսիայի դիտաւորութիւնները:  
Պետութիւններին միջեւ այժմ ստացված պա-  
տաւախաններից երեւում է, որ Ֆրանսիական  
յայտագիրը ամեն տեղ համակրութեամբ է ըն-  
դունված:  
ԿԵՐՆ. «Köln. Zeit.» լրագիրը հաղորդում  
է, որ Բերլինի Ֆրանսիական դեսպանը այսօր  
ներկայացրեց բացատրութիւններ Ֆրանսիա-  
կան ծովային արշաւանքի վերաբերմամբ: Բա-  
ցատրութեան մէջ ասված է, որ «Ֆրանսիան  
ոչ մի դիտաւորութիւն չունի երկրներ խել  
եւ սեփականացնել: Նաւատորմը Միտիլենա  
ուղարկելու նպատակը միայն վճարի երաշ-  
խաւորութիւն ստանալն է ըստ պահանջման, որ  
շատ անգամ խոստացվում էր եւ ապահովել ի-  
րան հնարաւոր ձգձգումները դէմ Թուրքաց  
կողմից:  
Կ. ՊՈԼԻՍ. Երէկ երեկոյան Բ. Դուռն ֆը-  
րանսիական դեսպանութեան խորհրդական  
Բապտին մի յայտագիր ուղարկեց, որի մէջ  
հաղորդում է, որ համաձայնութիւն է տրված  
վերաշինելու կամ նորոգելու եկեղեցիները,  
վանքերը եւ ուրիշ հիմնարկութիւնները, թեով  
16, զանազան վրայէտներով:  
ՊԱՐԻՉ. Կէսօրից յետոյ ծովապետ Կալեա-  
րից այստեղ ստացված հեռագիրը ուղարկված  
է Միտիլենա կղզուց եւ հաղորդված է Թուր-  
քական հեռագրաթիւով: Այդ հեռագրի մէջ յի-  
շուով մաքսային հիմնարկութիւնները գրաւե-  
լու մասին, ծովապետը հաղորդում է, որ եկան  
«Լիւսն» եւ «Էպէ» նաւերը եւ միացան նաւա-  
տորմին:  
ԽՄԱՐՈՒԹԻՒՆԻՆ ԵՍՏՆՈՒՄ Է  
—  
ՎԼԱԴԻՄԻՐ Մ. Փ. վերադարձրեց պոստով ամ-  
բողջաւոր:  
ՊԵՏԵՐՈՒԹԻՑ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆՔԱՐ  
Հրատարակչին: ԹԱՐՈՒՆԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ  
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻԻ-ԱՆԱՄԱԼԵԱՆ

Электротечания Грузии. Изд. Т—ва. Б.-Ванкокая ул.